

FRANCIS SCOTT FITZGERALD

VELKÝ GATSBY

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

„Vy bydlíte na Západním vejci,“ poznamenala s opovržením. „Znám tam někoho.“

„Neznám tam ani živou –“

„Přece musíte znát Gatsbyho.“

„Gatsbyho?“ zeptala se Daisy. „Jakého Gatsbyho?“

Než jsem mohl odpovědět, že to je můj soused, ohlásili večeři. Tom Buchanan mi pánovitě vklínil strnulou ruku do podpaží a vyvedl mě z pokoje, jako by přesunoval figurku v dámě na jiné políčko.

Beze spěchu, štíhlé a nedbalé, s rukama lehce opřenými v bok, obě mladé ženy nás předešly na růžově zbarvenou verandu, otevřenou směrem k západu slunce, kde na stole v ochablém větru blikaly čtyři svíčky.

„K čemu svíčky?“ protestovala Daisy a zamračila se. Uhasila je prsty. „Za čtrnáct dní je nejdelší den v roce.“

Podívala se na nás celá rozzářená. „Taky vždycky čekáte na nejdelší den v roce a pak ho propasete? Já vždycky čekám na nejdelší den v roce a pak ho propasu.“

„Měli bychom si něco vymyslet,“ zívla slečna Bakerová a sedla si ke stolu, jako kdyby lezla do postele.

„Dobře,“ řekla Daisy. „A co si vymyslíme?“ Obrátila se bezradně ke mně: „Co si lidé vymýšlejí?“

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Začátek knihy, kdy se Daisy dozví, že její dávná láska Gatsby bydlí poblíž.

Nick Carraway se po první světové válce přestěhoval do New Yorku. Pracuje zde jako makléř a rád by vydělal hodně peněz. Jeho novým sousedem na Long Islandu, tzv. Západním vejci, je Jay Gatz řečený Velký Gatsby. Ten pořádá nákladné večírky a je oblíbený široko daleko, Nick však na jednom z nich zjišťuje, že o něm nikdo neví nic bližšího.

Na Západním vejci bydlí také Nickova vzdálená sestřenice Daisy, její manžel Tom Buchanan a malá dcerka. Tom je Daisy nevěrný s Myrtle Wilsonovou, manželkou automechanika z města, a všichni o tom vědí. Daisy není šťastná.

Nick na večírku poznal Daisyinu přítelkyni, hráčku golfu Jordan. Začnou spolu chodit a Nick se o Velkém Gatsbym dovídá prostřednictvím Jordan čím dál víc. Gatsby se původně jmenoval Gatz a byl z chudých poměrů. Utekl z domova a postupně si vydělal dost peněz. Potom poznal Daisy a bezhlavě se do ní zamiloval. Znali se jen měsíc, než musel odejít do války. Ve válce dosáhl hodnosti majora a nějaký čas studoval na univerzitě v Oxfordu. Daisy se mezitím vdala, ačkoli mu slibovala, že na něj počká. Gatsby nyní údajně obchoduje s alkoholem a dělá všechno pro to, aby Daisy získal.

Gatsby Nicka poprosí, jestli by se s Daisy nemohl setkat v jeho domě. Je velmi nervózní a Daisy překvapená. Znovu se stávají milenci a Gatsby by pro Daisy udělal cokoli.

Ve společnosti se manželé Tom a Daisy Buchananovi často setkávají s Nickem i Gatsbym. Gatsby Tomovi řekne, že ho jeho žena nemiluje, protože miluje jeho. Po nastalé hádce Daisy a Gatsby odjíždějí Gatsbyho autem, řídí Daisy a v rozrušení přejede a zabije ženu, která proti autu vyběhla. Touto ženou je Myrtle, milenka Toma. Manžel zabitě ženy Wilson je zdrcený, protože se navíc až nyní dověděl o Myrtlině nevěře. Dozví se, že auto, které přejelo jeho ženu, patří Gatsbymu, neví však, kdo byl manželčiným milencem.

Wilson se rozhodne pomstít a zastřelí Gatsbyho v jeho domě. Následně se sám strelí. Nick zdrčeně sleduje, že na Gatsbyho pohřeb nikdo nepřišel. Daisy odjela se svým manželem, který se nedozvěděl, že vražedkyní byla ona.

- **téma a motiv**

téma: Gatsby

motivy: Západní vejce, sousedství, svíčky

- **časoprostor**

prostor: není v úryvku uveden; USA, New York – Západní vejce, dům manželů Buchananových

čas: není v úryvku uveden; 20. léta 20. století

- **kompoziční výstavba**

text je rozdělen na odstavce; vyprávění chronologické a retrospektivní

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román

- **vypravěč**

ich-forma, vypravěčem je spisovatel Nick Carraway

- **postava**

Nick – makléř, vypravěč, který však stojí v pozadí příběhu, z chudých poměrů, nezkažený, upřímný
 Gatsby – vypracoval se sám, žije osaměle, až nekriticky miluje Daisy, pořádá večírky, ale nemá opravdové přátele

Daisy Buchananová – zkažená zbohatlá panička, krásná, ale jen navenek

Jordan Bakerové – sportovní typ, přítelkyně Nicka, její povaha není zcela vykreslená

Tom Buchanan – nevěrný Daisyin manžel, zbohatlík

Myrtle – Tomova milenka, důvěřivá

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč Daisy, Nicka a Jordan

- **typy promluv**

dialog (polylog) Daisy, Nicka a Jordan

pásmo vypravěče v ich-formě

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

přezdívka *Gatsby*

řečnická otázka *„Gatsbyho?“*

zdrobnělina *figurku*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

apoziopeze *„Neznám tam ani živou –“*

přirovnání *vyvedl mě z pokoje, jako by přesunoval figurku v dámě na jiné políčko; sedla si ke stolu, jako kdyby lezla do postele*

epiteton *v ochablém větru*

metafora *celá rozzářená*

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. polovina 20. století

Francis Scott Key Fitzgerald (1896–1940)

- Američan, spisovatel a scenárista, považován za jednoho z nejlepších amerických spisovatelů
- „autor jazzového věku“ – píše o zlaté mládeži dvacátých let
- narozen v Minnesotě, z rodiny irských přistěhovalců
- studoval v New Jersey, střední školu nedokončil, a poté v Princetonu
- dobrovolně narukoval, ale ve válce nikdy nebyl, jen prošel výcvikem
- údajně záviděl Hemingwayovi, že byl raněn a stal se válečným hrdinou
- po úspěchu prvního románu se oženil se Zeldou Sayrovou, která byla z lepší rodiny, spolu měli dceru Frances
- stal se úspěšným spisovatelem, vydělával hodně peněz a mohl své ženě poskytnout luxus, na jaký byla zvyklá
- vedli nákladný život (cigarety si prý zapalovali bankovkami), byli zadlužení
- často býval opilý, ačkoli byla vyhlášena prohibice
- celá rodina cestovala do Evropy, v Paříži se seznámili s Hemingwayovými
- aby mohl utrácet, psal reklamní texty, příspěvky do Saturday Evening Post a přijal místo scenáristy v Hollywoodu
- manželka Zelda se zhroutila po tzv. černém pátku r. 1929, byla umístěna do sanatoria, kde dožila
- Scott se vrátil do Hollywoodu, pracoval jako scenárista a našel si novou lásku
- zemřel na infarkt v Hollywoodu v bytě své milenkyně

- napsal 5 románů, poslední je nedokončený

- všechny byly zfilmovány, některé vícekrát

- píše o generaci 20. let, tzv. zlaté mládeži

Na prahu ráje – 1920, prvotina

Krásná a prokletí – 1922

Velký Gatsby – 1925

Něžná je noc – 1934, hlavním hrdinou románu je psychiatr Dick Diver, který se oženil s pacientkou Nicole. Psal ho 9 let, byl to propadák.

Poslední magnát – nedokončený, vydán posmrtně, zasazeno do prostředí filmu povídky:

Žabci a filozofové

Povídky jazzového věku – obsahuje povídku Podivuhodný případ Benjamina Buttona

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel americké meziválečné prózy, tzv. „ztracené generace“

Ztracená generace (Lost generation):

- skupina spisovatelů narozených kolem roku 1900
- spisovatelé zažili první světovou válku a zobrazovali ji ve svých dílech
- vyjadřují pocity vojáků po návratu z války (vrátili se duševně zmrzačení a měli problémy se zařazením se do společnosti)
- pro autory jsou typické životní postoje, kterými dávají najevo nesouhlas a nedůvěru ke společnosti, často staví své hrdiny do velmi nebezpečných situací, kde musí prokazovat svůj charakter
- základními tématy jsou: zklamání a skepse, rozklad lidských a společenských hodnot, hledání východiska v útěku do přírody nebo kultury

Ernest Hemingway (21. 7. 1899, USA – 2. 7. 1961, USA)

- americký spisovatel, novinář, povídkář, dramatik, čelní představitel tzv. ztracené generace
  - miloval přírodu, lov a dobrodružství, hrál na violoncello, boxoval, měl rád býčí zápasy
  - trpěl depresemi, holdoval alkoholu, byl 4 x rozvedený
  - jeho hlavními postavami jsou muži – stateční, cílevědomí, ctižádostiví, staví je do kritické mezí situace, zkouší, jak to hrdinové vydrží a jak se zachovají
  - v roce 1953 získal Pulitzerovu cenu, 1954 Nobelovu cenu za dílo *Stařec a moře*
  - pravděpodobně spáchal sebevraždu (zastřelil se puškou)
- Komu zvoní hrana* – román z občanské války ve Španělsku
Zelené pahorky africké – o lovu v Africe
Sbohem, armádo! – román o vztahu amerického poručíka na italské frontě Frederica Henryho a anglické ošetřovatelky Catherine Barkleyové
Stařec a moře – novela, hlavním hrdinou je stařec Santiago, jež bojuje do poslední chvíle s hrdostí a vírou proti nepřízni osudu. V knize je výrazná metoda ledovce.

William Faulkner (1897–1962)

- Američan, prozaik, básník, scenárista, nositel Nobelovy ceny za literaturu (1949)
  - absolvoval letecký výcvik
  - v roce 1918 byl poslán s Královským letectvem do Francie, kde byl při cvičném letu raněn
  - obránce práv černochů
  - celý život hájil právo umělce na soukromí
- Absolone, Absolone, Pobertové, Vojákův žold*

John Steinbeck (1902–1968)

- Američan, nositel Nobelovy ceny za literaturu (1962)
  - nositel Pulitzerovy ceny (1940) – prestižní americké žurnalistické a umělecké ocenění
  - prokazuje zájem o sociální problémy
- O myších a lidech, Hrozny hněvu, Na východ od ráje*

- autoři spjatí s americkou ztracenou generací společnou tematikou:

Erich Maria Remarque (vl. jménem Erich Paul Remark) (1898–1970)

- Němec, odešel jako dobrovolník do 1. světové války, v roce 1918 byl raněn
- zajímal se o automobilové závody a nějaký čas i aktivně závodil
- po nástupu fašismu v Německu v roce 1933 se dostal na seznam zakázaných autorů
- v roce 1938 byl zbaven německého občanství
- nacistická propaganda prohlásila, že byl doopravdy Paul Kramer (Remarque pozpátku), Žid, který se nezúčastnil 1. sv. války, a tudíž ji nemůže popisovat
- v roce 1939 odjel do New Yorku, kde získal americké občanství
- do vlasti se nikdy nevrátil (styděl za to, čeho jsou Němci schopní)

Na západní frontě klid, Miluj bližního svého, Tři kamarádi

Romain Rolland (1866–1944)

- Francouz, prozaik, dramatik, esejista, hudební historik a literární kritik
- nositel Nobelovy ceny za literaturu (1915)
- pracoval v nově vzniklém Červeném kříži
- profesor dějin umění a dějin hudby
- kritizoval fašismus
- propagoval Sovětský svaz a jeho socialistickou formu vlády

Jan Kryštof, Petr a Lucie, Dobrý člověk ještě žije

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Velký Gatsby – přezdívka hlavního hrdiny Jay Gatz, který je velmi zámožný

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Honba za penězi a posuzování lidí podle jejich pověsti je stále aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Kdokoli, kniha není úzce zaměřena.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Román byl napsán jako třetí v pořadí, kdy už byl Fitzgerald známým a úspěšným spisovatelem, ale nedosáhl většího úspěchu. Po vydání však Fitzgerald propadl alkoholu a další kniha vyšla až za 9 let, navíc nebyla úspěšná.

Román se stal oblíbeným až v 50. letech, stal se povinnou četbou.

- **tematicky podobné dílo:**

F. S. Fitzgerald – *Krásní a prokletí*: zobrazení americké smetánky ve 20. letech

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Román byl zfilmován celkem 5x. Nejznámější je filmové zpracování z roku 1974 s Robertem Redfordem v hlavní roli. Nejnovější zpracování (2013) s Leonardem Dicapriem má hodnocení 73 %.

Podle románu vznikla roku 1999 opera Velký Gatsby.